

גלונית מצויה *Ballota undulata* - פורחת באזור הים

תיכוני ובשוליו (אוגוסט 2018)

כתבה: ערגה אלוני

גלונית מצויה *Ballota undulata* (מקודם: **בלוטה גלונית**) (שפתניים) היא בן-שיח נמוך (50 ס"מ), נפוץ ביותר. הענפים ירוקים מרובעים, בעלי שערות צפופות, בהירות ורכות. העלים פשוטים ומעוגלים, שפתם מפורצת מסודרים נגדית על הגבעול. שטח פני העלה חרוץ ע"י רשת עורקים, שיוצרים מרקם מקומט על עלה עבה. יחד עם זה העלים אינם קשיחים והם נעימים למגע. כאשר ממוללים את העלה מופרש ממנו ריח מיוחד (ריח עז, שהוא מקור שמו האנגלי של הצמח).



גלונית מצויה

מימין - מראה כלל בנוף . ליאור אלמגור ©; במרכז - ענף. שרה גולד ©, באדיבות אתר צמח השדה; משמאל - גבעול מרובע שעיר, עלים מקומטים ובגיע דמוי-משפך. שרה גולד ©, באדיבות אתר צמח השדה.

להנדלה - לחצו על התמונות

הפרחים שפתניים לבנים, מסודרים בתפרחת קצרה הצמודה לפרקי הגבעול. כל פרח מוגן בגביע בולט דמוי משפך. בסיסו צר המתרחב בהמשכו לקוטר של כ-10 מ"מ. המשפך ירוק שעיר קלות, מקומט, מחורץ ב 10 עורקי אורך ועורק-רוחב אחד. שפתו חרוקה. במרכז ניצן הפרח הנראה ככדור לבן צהבהב שעיר, אשר מתפתח לפרח בעל כותרת דו-שפתנית. השפה העליונה זקורה, מסתיימת ככובע בו חבויים זירי האבקנים. השפה התחתונה מפושקת לשלוש אונות. האונה האמצעית מפורצת. צינור הכותרת מאורך ומצויד בטבעת שערות פנימיות. אבקנים ארבעה, זוג אבקנים ארוך מהשניים האחרים. הזירים דקים, מקושטים הצלקות בולטות. האבקת הפרחים נעשית ע"י חרקים הנכנסים לתוך לוע הפרח במטרה לאסוף צוף. הם דוחפים את זירי האבקנים ומתלכלכים באבקה הצבורה בזירים. בצורה זו מואבקים הפרחים. השחלה עילית מחולקת לארבע אונות. עמוד העלי גבוה

מפוצל בראשו לשתי אונות. הפרי עשוי מארבע פרודות העטופות בגביע. **גלונית מצויה** פורחת בחודשים אפריל - אוקטובר.



גלונית מצויה - תפרחות, פרחים וחלקי הפרח
מימין - ליאור אלמגור ©; במרכז - ליאור אלמגור; משמאל - ערגה אלוני ©
להגדלה - לחצו על התמונות

בית הגידול של הצמח מגוון. היא גדלה בבתה, בחורש, בספר עד למדבר, בעיקר בגומחות סלעים ובין אבנים. נפוצה ברוב אזורי הארץ בעיקר בבתות בספר החבל הים תיכוני. במדרון המזרחי של הגליל התחתון, בסלעי בזלת פריכה או סדוקה, או על סלעי משקע הסמוכים לבזלת, היא יוצרת חברת ספר בשם "חברת **מרווה ריחנית וגלונית מצויה (בלוטה גלונית)**".

ברפואה העממית יש לצמח ערך רב. הבדואים מייחסים לצמח תכונות חיטוי הרגעה והחלמה מתחלואים שונים. עלי הצמח משמשים לחליטת תה. אך בעיקר, מביאים מזר כנגד עקיצות דבורים עקרבנים וזבוב החול. מיץ עלים סחוט משמש להרגעת דלקת עיניים, שתיית מים שהורתחו בהם עלים משמשים תרופה נגד מחלות שונות. משרה עלים משמש בעיקר להרגעת נגעים בעור. ובטיפול במחלות של בהמות המשק. בדיקת ההרכב הכימי העלתה שעלי הצמח עשירים בססקוויטרפנים, פלבנואידים ובפנולפרופנואיד. ססקוויטרפנים ($C_{16}H_{24}$) הם תרכובות המופיעות בעיקר בשמנים נדיפים שמקורם בצמח ומרוכזים בשערות בלוטיות. הם מתפקדים בצמח כמגנים עליו בהיותם חומר אנטי פטרייתי. כמו כן, דוחים יצורים חיים מלאכול את הצמח. פלבנואידים שהם מטבולים משניים (מוכרים בשם ויטמין P), בעלי יכולת אנטי בקטריאלית ונוגדי חמצון. פנולפרופנואידים נפוצים בשמנים ארומטיים ומוכרים במשפחת השפתניים.

תפוצתו העולמית של המין משתרעת בארצות אגן הים התיכון, ומתפשטת באירופה צפונית

גם למערבה, מרכזה וצפונה. בארץ נתונים 7 מינים בסוג, בהם גלונית הסלעים הגדלה בסלעים ומצוקים ובלוטה פלשתית - מין "אדום" של חולות מישור החוף.

ספרות:

ברלינר ר 1972 צומח הסלעים הוולקניים בגליל. טבע וארץ ט"ו (א):, 19-21.

ויזל י פולק ג וכהן י 1985 אקולוגיה של הצומח בארץ ישראל. אוניברסיטת ת"א. 461 עמ'.

גרנות י 2014 צמחי הנגב ברפואה האיסלמית הקדומה וברפואה העממית הבדואית. הוצאת אופיר.

פינברון-דותן נ ודנין א 1991 המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה. ירושלים.

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: אלוני ע 2018 גלונית מצויה *Ballota undulata* - פורחת באזור הים תיכוני ובשוליו (אוגוסט 2018), פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" מספר 5.

<https://www.kalanit.org.il/ballota-undulata-10-18>